

АНОТАЦІЯ

Седов В.А. Модернізація системи підготовки кадрів вищої кваліфікації для аграрного сектора економіки. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 073 Менеджмент. – Одеський державний аграрний університет, МОН України, Одеса, 2024.

Актуальність дисертаційного дослідження полягає у необхідності підготовки кадрів вищої кваліфікації для забезпечення сталого розвитку аграрного сектора економіки в умовах сучасних трансформацій, що спричинені посиленням впливу глобалізаційних процесів, прискоренням науково-технічного прогресу, змінами клімату, загостренням соціально-економічних проблем у зв'язку з агресією росії та іншими факторами. Посилює значення проблематики удосконалення системи підготовки кадрів вищої кваліфікації нагальність реалізації Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки, стратегічні та оперативні цілі якої передбачають, зокрема, реформування та модернізацію системи вищої освіти.

В дисертації проведено наукове дослідження змісту та складових системи підготовки кадрів вищої кваліфікації для аграрного сектора економіки, охарактеризовані моделі та виявлені фактори її модернізації в умовах сучасних трансформацій, опрацьовані методичні засади оцінки її результативності. Висвітлено проблеми забезпеченості аграрного сектора економіки кадрами вищої кваліфікації, проаналізовано суб'єктний склад та тенденції розвитку системи підготовки кадрів вищої кваліфікації для аграрного сектора економіки, проведено оцінку потреб стейкхолдерів аграрного сектора в кадрах вищої кваліфікації. Визначено напрями удосконалення кадрової політики в системі підготовки кадрів вищої кваліфікації, обґрунтована доцільність модернізації форм і методів підготовки кадрів вищої кваліфікації на засадах діджиталізації, представлено мотиваційні засади розвитку і утвердження дуальної форми підготовки кадрів вищої кваліфікації для аграрного сектора економіки.

Перший розділ дисертаційної роботи присвячено теоретико-методичному базису модернізації системи підготовки кадрів вищої кваліфікації для аграрного сектора економіки.

Теоретичне логіко-структурне узагальнення вихідних дефініцій дослідження, які складаються з понять «робоча сила», «трудовий потенціал» «трудові ресурси», «людський капітал», «персонал», «кадри» дозволило визначити «кадри вищої кваліфікації» як професійний персонал з рівнем здобутих у закладах вищої освіти та в процесі практичної діяльності компетенцій, що передбачають володіння глибокими і системними теоретичними знаннями, спеціалізованими прикладними навиками та вміннями, сукупністю людиноцентриських, світоглядних, патріотичних, морально-вольових і загальнолюдських якостей та суспільних цінностей. Системний підхід до проведення наукового дослідження стосовно модернізації системи підготовки кадрів вищої кваліфікації для аграрного сектора полягає в пізнанні предмету та об'єкта як цілісної множини складових, що знаходяться в усій сукупності внутрішніх та зовнішніх взаємозв'язків, передбачає врахування впливу факторів політико-правового, науково-технологічного та соціально-економічного характеру та дозволяє здійснювати зміни в процесах підготовки кадрів вищої кваліфікації з урахуванням особливостей сучасного етапу. Науковій завершеності та ґрунтовності такому науковому пошуку надає ідентифікація системи підготовки кадрів вищої кваліфікації для аграрного сектора як певної управлінської моделі з визначенням її цілей, принципів, функцій, методів, кадрового забезпечення, організаційних структур та технологій прийняття управлінських рішень.

Модернізації системи підготовки кадрів вищої кваліфікації для аграрного сектору економіки передбачає зміну моделі, яка забезпечить перехід від загальноприйнятої до оновленої системи. На підставі узагальнення світового досвіду підготовки кадрів вищої кваліфікації обґрунтовано висновок про доцільність модернізації системи підготовки кадрів вищої кваліфікації для

аграрного сектора на основі поєднання принципів «навздогін» та «на випередження». Реалізація принципу «навздогін» можлива за рахунок активного впровадження в управління аграрними закладами вищої освіти бенчмаркінгу, технології якого дозволяють здійснювати постійний та систематичний пошук і впровадження найкращого досвіду. В умовах сучасних динамічних глобальних трансформацій застосування принципу «на випередження» стає ключовим інструментом для досягнення високої конкурентоспроможності аграрного сектора, бо дозволяє підготувати фахівців, здатних вирішувати майбутні виклики та впроваджувати інновації.

Сучасна управлінська модель модернізації системи підготовки кадрів вищої кваліфікації носить відкритий характер та знаходиться у взаємодії з сукупністю політико-правових, науково-технічних, соціально-економічних та природно-кліматичних факторів та як певна цілісність інтегрує основні напрями (модернізацію управління в системі аграрної вищої освіти; модернізацію змісту освіти та освітнього середовища; модернізацію форм здобуття вищої освіти та підвищення кваліфікації), реалізація яких забезпечуватиме якісні зміни у відповідності до вимог часу.

Запропоновано методичний підхід до визначення індикаторів конкурентоспроможності аграрних закладів вищої освіти, що базується на узгодженості узагальнених показників конкурентоздатності та передбачає інтеграцію різноманітних аспектів діяльності аграрних закладів вищої освіти, а саме інформацію щодо результатів акредитації освітніх програм, оцінки якості освіти, показники державного фінансування та працевлаштування випускників та рейтингових оцінок незалежних агенцій, таких як QS World University Rankings, Times Higher Education, а також національних рейтингів університетів, що дозволить модернізувати та цифровізувати показники ресурсності.

В другому розділі дисертаційної роботи висвітлено сучасний стан та тенденції розвитку системи підготовки кадрів вищої кваліфікації для аграрного сектора економіки.

Аналітично доведено, залежність кількісного та якісного складу кадрів вищої кваліфікації аграрного сектора економіки від сукупного впливу на ринок освітніх послуг державної аграрної політики, регіональних економіко-соціально-природних особливостей, числа та виробничих параметрів аграрних суб'єктів господарювання та їх програмно-цільових стратегій, інтересів стейкхолдерів, перцепції та рейтингу аграрних закладів вищої освіти.

Дослідженнями суб'єктного складу та тенденцій розвитку системи підготовки кадрів вищої кваліфікації для аграрного сектора встановлено наявність структурних зрушень за аграрними спеціальностями в якості реагування аграрними закладами вищої освіти на потреби сучасного ринку праці. Водночас, ресурсна база підготовка кадрів вищої кваліфікації для аграрного сектора економіки втрачається внаслідок скорочення чисельності в аграрних закладах вищої освіти молодших бакалаврів, бакалаврів та магістрів. На підставі методу групування надані науково-практичні рекомендації з нарощування в абсолютних і відносних величинах чисельності науково-педагогічних працівників з науковим ступенем в закладах вищої освіти, що дозволяє підвищувати їх рейтинги, приваблювати вступників, збільшувати контингент здобувачів вищої освіти, масштабувати грошові надходження до спеціального фонду та забезпечувати своєчасне реагування на потреби аграрного ринку праці.

Обґрунтовано підходи до подолання протиріч в системі державного реагування на зміни ринку праці агросектору, які забезпечують задоволення попиту стейкхолдерів аграрного сектора в кадрах вищої кваліфікації на основі балансово-статистичних спостережень. Зокрема, виявлено протиріччя між кваліфікаційними вимогами стейкхолдерів аграрного сектора щодо кадрів вищої кваліфікації та очікуваннями студентів стосовно пріоритетності компетенцій,

необхідних при працевлаштуванні, що дозволило сформувати портфель необхідних компетентностей та обґрунтувати методичний підхід до проведення періодичного перехресного моніторингу запитів роботодавців та уявлення здобувачів вищої освіти щодо вимог до компетенцій під час працевлаштування для своєчасного реагування на зміни ринку праці агросектору.

В третьому розділі дисертаційної роботи обґрунтовано основні напрямки модернізації системи підготовки кадрів вищої кваліфікації для аграрного сектора економіки.

Обґрунтовано рекомендації щодо удосконалення кадрової політики в системі підготовки кадрів вищої кваліфікації для аграрного сектора економіки на основі взаємодії державних та територіальних органів влади з аграрними закладами вищої освіти та суб'єктами господарювання як цілісної кадрової політики, спрямованої на професійний, інтелектуальний та морально-етичний розвиток людського капіталу, а саме: для державного рівня – вдосконалення законодавства щодо регулювання співпраці між освітніми закладами та аграрними підприємствами, встановлення чітких вимог до освітніх програм з урахуванням потреб ринку праці в знаннях, навичках і компетенціях кадрів вищої кваліфікації; в аграрних підприємств кадрову політику пропонується проводити згідно концепції «освіта впродовж життя», що передбачає інвестування в людський капітал через цільове фінансування навчання та підвищення кваліфікації кадрового складу в закладах вищої освіти, співпрацю з ними завдяки спільній розробці навчальних програм та науково-дослідних проєктів, внутрішнім тренінгам та семінарам, впровадженню інформаційно-комунікаційних технологій в управлінні кадрами для їх швидкої адаптації до змін агросектору; кадрова політика аграрних закладів вищої освіти щодо професорсько-викладацького складу передбачає комплекс заходів з планування, підбору та розстановки кадрів, їх підготовки та перепідготовки, підвищення кваліфікації, управління результативністю за допомогою системи оцінювання, постановки індивідуальних цілей та створення

дієвої системи мотивації, збалансованого поєднання викладацької, наукової, методичної та інших видів робіт.

Аргументовано важливість модернізації форм і методів підготовки кадрів вищої кваліфікації для аграрного сектора на засадах діджиталізації. Доведена доцільність формування Єдиної освітньої платформи «Освіта - наука - агробізнес», функціонування якої здійснюється на основі економічної шерінгової моделі та передбачає спільне користування її учасниками освітньої цифрової платформи для дистанційного навчання та підвищення кваліфікації працівниками аграрного сектора через атестацію кадрів, проведення пошукової діяльності, онлайн-курси, вебінари, інтерактивні тренінги, форуми для обміну досвідом та відеоуроки в різних областях знань агробізнесу.

Сформульовано науково-прикладні рекомендації стосовно розвитку на засадах державно-приватного партнерства дуальної форми підготовки кадрів вищої кваліфікації аграрного сектору економіки як чинника поєднання теоретичного навчання з практичною підготовкою, підвищення якості освіти, адаптування випускників аграрних закладів вищої освіти до вимог сучасного ринку праці, формування навичок самостійності та відповідальності, працевлаштування за фахом, скорочення кадрового дефіциту в сільській місцевості.

Ключові слова: кадри, кадри вищої кваліфікації, модернізація, кадровий потенціал, потреби роботодавців, стейкхолдери, конкурентоспроможність, результативність, аграрна освіта, сфера вищої освіти, інституційні трансформації, підвищення кваліфікації кадрів, заклади вищої освіти.

ABSTRACT

Sedov V.A. Modernization of the system of training of highly qualified personnel for the agricultural sector of the economy. – Qualifying scientific work on manuscript rights.

Dissertation for obtaining the Doctor of Philosophy degree in the specialty 073 Management. – Odesa State Agrarian University, MES of Ukraine, Odesa, 2024.

The relevance of the dissertation research lies in the need to train highly qualified personnel to ensure the sustainable development of the agricultural sector of the economy in the conditions of modern transformations caused by the strengthening of the influence of globalization processes, the acceleration of scientific and technical progress, climate changes, and the aggravation of socio-economic problems in connection with Russia's aggression and other factors. The urgency of implementing the Strategy for the Development of Higher Education in Ukraine for 2022-2032, the strategic and operational goals of which include, in particular, the reform and modernization of the higher education system, strengthens the importance of the issue of improving the system of training of highly qualified personnel.

In the dissertation, a scientific study of the content and components of the system of training highly qualified personnel for the agricultural sector of the economy was conducted, models were characterized, and factors of its modernization were identified in the conditions of modern transformations, methodological principles for evaluating its

effectiveness were developed. The problems of providing the agricultural sector of the economy with highly qualified personnel were highlighted, the subject composition and development trends of the system of training of highly qualified personnel for the farming sector of the economy were analyzed, and the needs of stakeholders of the agricultural industry in highly qualified personnel were assessed. The areas of improvement of the personnel policy in the system of training of highly qualified personnel are determined, the justified expediency of the modernization of the forms and methods of training of highly qualified personnel based on digitalization is presented, the motivational principles of development and approval of the dual form of training of highly qualified personnel for the agricultural sector of the economy are explained.

The first section of the dissertation is devoted to the theoretical and methodological basis of the modernization of the system of training highly qualified personnel for the agricultural sector of the economy. The theoretical logical-structural generalization of the initial definitions of the study, which consist of the concepts of "workforce," "labor potential," "labor resources," "human capital," "personnel," "personnel" allowed to define "highly qualified personnel" as professional personnel with the level of competencies acquired in institutions of higher education and in the process of practical activity, which involve the possession of deep and systematic theoretical knowledge, specialized applied skills and abilities, a set of people-centered, worldview, patriotic, moral-willed and general human qualities and social values.

The systematic approach to this research on the modernization of the system of training highly qualified personnel for the agricultural sector ensures a comprehensive understanding of the subject. By considering the influence of politics, law, and science, this approach allows for changes in the training processes, taking into account the features of the modern stage. Identifying the system of training highly qualified personnel for the agricultural sector as a specific management model provides scientific completeness and thoroughness to this research.

Modernization of the system of training highly qualified personnel for the agricultural sector of the economy involves a change in the model, which will ensure the transition from the generally accepted to the updated system. Based on the

generalization of the global experience of training highly qualified personnel, the conclusion about the feasibility of modernizing the system of training highly qualified personnel for the agricultural sector based on the combination of the principles of "catching up" and "getting ahead" is substantiated. Implementing the "catch-up" principle is possible due to the active implementation of benchmarking in the management of agricultural institutions of higher education, the technologies allowing for constant and systematic search and implementation of the best experience. In today's dynamic global transformations, applying the principle of "preemption" becomes a vital tool for achieving high competitiveness in the agricultural sector, as it allows training specialists capable of solving future challenges and implementing innovations.

The modern management model of modernization of the system of training of highly qualified personnel is open and interactive. It constantly interacts with political-legal, scientific-technical, socio-economic, and natural-climatic factors. This model integrates the principal directions, ensuring qualitative changes in accordance with the requirements of the time. Its open nature invites all stakeholders to participate in the process of modernization.

A methodical approach to determining indicators of the competitiveness of agricultural institutions of higher education is proposed, which is based on the consistency of generalized indicators of competitiveness and involves the integration of various aspects of the activity of agricultural institutions of higher education, namely information on the results of accreditation of educational programs, evaluation of the quality of education, indicators of state funding and employment of graduates and rating assessments of independent agencies, such as QS World University Rankings, Times Higher Education, as well as national university rankings, which will allow modernization and digitization of resource indicators.

The second chapter of the dissertation highlights the current state and development trends of the system of training highly qualified personnel for the agrarian sector of the economy. It is analytically proven that the dependence of the quantitative and qualitative composition of highly qualified personnel of the agricultural sector of the economy on the aggregate influence on the market of educational services of the state

agrarian policy, regional economic-social-natural features, the number and production parameters of agrarian economic entities and their program-target strategies, interests stakeholders, perception and rating of agricultural institutions of higher education.

Studies of the subject composition and trends in the development of the system of training highly qualified personnel for the agricultural sector have established the presence of structural shifts in agricultural specialties as a response of agricultural institutions of higher education to the needs of the modern labor market. At the same time, the resource base for the training of highly qualified personnel for the agricultural sector of the economy is lost due to the reduction in the number of junior bachelors, bachelors, and masters in agricultural institutions of higher education. On the basis of the grouping method, scientific and practical recommendations are provided for increasing the number of scientific and pedagogical workers with a scientific degree in higher education institutions in absolute and relative terms, which allows them to increase their ratings, attract applicants, increase the contingent of higher education applicants, and scale up cash receipts to the special fund and ensure a timely response to the needs of the agricultural labor market.

Approaches to overcoming contradictions in the system of state response to changes in the labor market of the agricultural sector, which ensure the satisfaction of the demand of the stakeholders of the agricultural sector in highly qualified personnel based on balance and statistical observations, are substantiated. In particular, a contradiction was revealed between the qualification requirements of the stakeholders of the agricultural sector regarding highly qualified personnel and the expectations of students regarding the priority of competencies required for employment, which made it possible to form a portfolio of necessary competencies and justify a methodical approach to conducting periodic cross-monitoring of requests from employers and students of higher education regarding the requirements for competencies during employment for timely response to changes in the agricultural labor market.

In the third chapter of the dissertation, the main directions of modernization of the system of training of highly qualified personnel for the agrarian sector of the economy are substantiated. Recommendations are substantiated for improving personnel policy in

the system of training highly qualified personnel for the agricultural sector of the economy based on the interaction of state and territorial authorities with agricultural institutions of higher education and business entities as a holistic personnel policy aimed at the professional, intellectual and moral and ethical development of human capital, namely: for the state level - improving legislation on regulating cooperation between educational institutions and agricultural enterprises, establishing precise requirements for educational programs taking into account the needs of the labor market in knowledge, skills and competencies of highly qualified personnel; In agricultural enterprises, personnel policy is proposed to be carried out according to the concept of "lifelong education", which involves investing in human capital through targeted financing of training and advanced training of personnel in higher education institutions, cooperation with them through joint development of curricula and research projects, internal trainings and seminars, implementation of information and communication technologies in personnel management for their rapid adaptation to changes in the agricultural sector; the personnel policy of agricultural higher education institutions regarding teaching staff provides for a set of measures for planning, selection and placement of personnel, their training and retraining, advanced training, performance management using an assessment system, setting individual goals and creating an effective motivation system, a balanced combination of teaching, scientific, methodological and other types of work. The importance of modernizing the forms and methods of training highly qualified personnel for the agricultural sector based on digitalization is argued. The feasibility of forming a single educational platform, "Education - science – agribusiness" has been proven, the operation of which is based on the economic sharing model and involves the joint use by its participants of an educational digital platform for distance learning and professional development of workers in the agricultural sector through personnel attestation, conducting search activities, online courses, webinars, interactive training, forums for sharing experience and video lessons in various areas of agribusiness knowledge.

Scientific and applied recommendations regarding the development on the basis of public-private partnership of a dual form of training of highly qualified personnel of the

agricultural sector of the economy as a factor of combining theoretical training with practical training, improving the quality of education, adapting graduates of agricultural institutions of higher education to the requirements of the modern labor market, and forming independence skills and responsibility, employment by profession, reduction of personnel deficit in rural areas.

Keywords: personnel, highly qualified personnel, modernization, personnel potential, needs of employers, stakeholders, competitiveness, performance, agricultural education, higher education sphere, institutional transformations, professional development of personnel, higher education institutions.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1.1. Статті у наукових фахових виданнях України:

1.Запша Г., Седов В. Підготовка кадрів вищої кваліфікації для аграрного сектору економіки в умовах сучасних трансформації. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024. Т. 9, № 1. С. 382–388. URL: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2024-1-65>; (особистий внесок – узагальнено нормативно-правові засади визначення змісту поняття «кадри вищої кваліфікації»; виявлено особливості підготовки кадрів вищої кваліфікації для аграрного сектора економіки в умовах сучасних трансформацій; запропоновано комплексний підхід до удосконалення підготовки кадрів вищої кваліфікації для аграрного сектора як управлінської системи).

2.Запша Г., Седов В. Стейкхолдери та їх взаємодія із закладами вищої освіти при підготовці кадрів вищої кваліфікації для аграрного сектора економіки. *Bulletin of sumy national agrarian university*. 2024. № 1 (97). С. 53–59. URL: <https://doi.org/10.32782/bsnau.2024.1.9>; (особистий внесок – обґрунтовано важливість стейкхолдерського підходу як складової впливу під час надання якісних освітніх послуг в аграрних закладах вищої освіти; визначено категорії зовнішніх та внутрішніх груп стейкхолдерів аграрних закладів вищої освіти; сформовано загальні напрямки ефективної взаємодії між стейкхолдерами різних груп в контексті надання якісних освітніх послуг).

3.Седов В. Трансформаційні засади дуальної форми підготовки кадрів вищої кваліфікації аграрного сектору економіки як чинник прискореного скорочення кадрового дефіциту. *Via economica*. 2024. № 4. С. 225–231. URL: <https://doi.org/10.32782/2786-8559/2024-4-32>.

2. Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

4.Запша Г., Седов В. Напрями модернізації системи підготовки кадрів вищої кваліфікації для аграрного сектора економіки. *Актуальні аспекти розвитку науки і освіти* : тези доп. І Міжнар. наук.-практ. конф. НПП та молодих науковців,

м. Одеса, 13–14 квіт. 2021 р. С. 411–412; (особистий внесок – визначена доцільність трансформації системи підготовки кадрів для аграрного сектору економіки; сформовано основні напрями модернізації системи вищої освіти в аграрному секторі на основі принципів студентоцентрованого навчання та компетентнісного підходу).

5.А Svitlana Kuznichenko, Tetiana Tereshchenko, Iryna Buchynska, Olena Makovska, Daria Bulysheva, Viacheslav Sedov. A knowledge-based approach to engine control unit parameters classification. *Інформаційні системи та технології*: праці 10-ї Міжнародної науково-технічної конференції, Харків-Одеса, 13-19 вересня 2021 року / наук. ред. А.Д. Тевяшев, Л.Б. Петришин, В.В. Безкоровайний, В.Г. Кобзєв. Х.: ХНУРЕ, 2021. С. 219–225; (особистий внесок – проведено аналіз програмних платформ для навчання та визначено доцільність використання платформи Net.Famework для створення бази тестів).

6.Седов В. Стейкхолдери та їх взаємодія із закладами вищої освіти при підготовці кадрів вищої кваліфікації для аграрного сектора економіки. *Теоретичне та практичне застосування результатів сучасної науки* : тез. доп. VII Міжнар. студент. наук. конф., м. Чернівці, 12 лип. 2024 р. С. 18–21. URL: <https://doi.org/10.62732/liga-inter-12.07.2024>.

7.Седов В. Підготовка кадрів вищої кваліфікації для аграрного сектора економіки в умовах сучасних трансформацій. *Global society in formation of new security system and world* : тез. доп. III Міжнар. науково-практ. інтернет-конф., м. Дніпро, 4–5 лип. 2024 р. С. 106–108.